

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1938-39

OPERA

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

B. SMETANA:

6

POLJUB

KOMIČNA OPERA V DVEH DEJANJIH

(3 SLIKAH)

Din 2:50

Izhaja za vsako premijero

Priporoča se Vam

„SLAVIJA“

Jugoslovanska zavarovalna banka d. d. v Ljubljani
za zavarovanje

proti oškodovanju vsled požara, eksplozije, kraje, toče, nesreč i. t. d. — na zgradbah, opremi, tvornicah, avtomobilih kot tudi na lastnem telesu in življenju

Podružnice: Beograd, Sarajevo, Zagreb, Osijek, Novi Sad, Split

Glavni sedež: Ljubljana, Gosposka ul. 12

Telefon šte. 2176 in 2276

Ljudska posojilnica v Ljubljani

registr. zadr. z neom. jamstvom

Ljubljana, Miklošičeva c. št. 6, v lastni palači
obrestuje hranilne vloge najugodneje.

Novo in stare vloge, ki so v celoti vsak čas razpoložljive
obrestuje po 4%, proti odpovedi do 5%

Tovarna kranjskega
lanenega olja in firneža

HROVAT & Komp.
L J U B L J A N A

GLEDA LIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1938/39 ŠTEV. 6 OPERA UREDNIK: M. BRAVNIČAR

Bedřich Smetana:

POLJUB

PREMIERA 27. OKTOBRA 1937

B.Smetana dle rytiny B.Kriehubera 1868.

Noben inozemski skladatelj ni Slovencem tako blizu, kakor Smetana, utemeljitev češke nacionalne glasbe in ustvaritelj »Prodane neveste«, »naše« najpoljudnejše opere. Njegova tvorba obsega vse glasbene vrste: opero, simfonično, komorno in instrumentalno glasbo. Z njo je Smetana postavil češki glasbi temelje, na katerih je bila zgrajena vsa poznejša češka glasbena produkcija. Pred Smetano je bila češka glasba sicer že na veliki umetniški višini, toda bila je pod vplivom mednarodnega klasicizma. (Myslivoček, Benda). Prav v tem času pa se je jel pojavljati vpliv češke narodne pesmi. Prihajala je do vedno večje pomembnosti, ki je morala prej ali slej prodreti tudi v umetno glasbo. Skladatelj in teoretik Leopold Zvonař je napisal leta 1863. (tri leta pred prvo uprizoritvijo »Prodane neveste«) o vlogi in o pomenu narodne pesmi za umetno glasbo naslednje značilne misli: »Potrebno je najprej ugotoviti, ali imamo potrebno snov, iz katere bi se v teku časa tako ustvarila umetniška dela. Istočasno pa moramo izluščiti naše od tujega in izbrati, kar je uporabnega. Kar je našega moramo negovati s posebno pažnjo, tuje pa odvreči in prepustiti usodi.« Pozneje je Zvonař odgovoril na to: »Snov imamo v svojih narodnih in cerkvenih pesmih. Ta je v melodičnem, ritmičnem in tudi v harmonskem oziru takšna, da nam lahko služi kot osnova za velika umetniška dela.« V tej Zvonařjevi estetski ideologiji je zadeto bistvo Smetanovega glasbenega ustvarjanja. Smetana je v svojih delih redkokdaj citiral narodno blago, ustvarjal je v njegovem duhu. V njegovih glasbenih umetninah je sinteza češkega čustva, v njih živi duša češkega naroda. Kljub globoki ukoreninjenosti v domači zemlji pa je Smetano zapeljeval demon Wagnerjevih revolucionarnih idej. Glasbeno-dramatske novotarije so bile vabljive za skladatelja, ki je iskal izraz in obliko svoji narodni operi in ji moral orati šele ledino. Mnogokrat je skladatelj »Poljuba« kolebal med močjo svoje krvi in zapeljivostjo Wagnerjevih načel. Prevladovala je kri.

Smetanova glasbeno-dramatska tvorba obsega 9 del. »Poljub« je njegova šesta opera. V oblikovnem oziru spada med najenotnejše njegove opere. Zložena je kot eno samo dolgo dejanje, ki je pa le iz tehničnih razlogov razdeljeno na tri slike. Je tudi edina opera, v kateri Smetana direktno uporablja citat narodne pesmi (uspavanka v

prvem dejanju). Novost v njej je tudi slikanje prirodne romantike.

Smetanovo prvo dramatsko delo je »Braniboři«. Sledile so: »Prodana nevesta«, »Dalibor«, »Libuša«, »Dve vdovi«, »Poljub«, »Tajnost«, »Vražji zid« in nedokončana »Viola«.

*

Bedřich Smetana je bil rojen 2. marca 1824. leta v malem češkem mestecu Litomyšlu. Njegov oče je bil tam oskrbnik pivovarne grofa Waldsteina. Nadarjenost za glasbo se je pokazala pri Smetani že v zgodnji mladosti. Šest in pol leta star je Smetana že javno koncertiral na neki prireditvi. S sedmimi leti je prišel v gimnazijo, odkoder pa je zbežal in se z vso voljo vrgel v glasbo. Ko je njegov oče zvedel za sinov »gimnazijski študij«, ga je poslal nadaljevat šolo pod nadzorstvom njegovega strica v Plzen. V plzenski družbi je kmalu zaslovel kot klavirski virtuoz in skladatelj graciozних plesnih skladb, ki so se izvajale na dijaških prireditvah. Po dokončanih gimnazijskih študijah je Smetana spet odšel v Prago, kjer je živel v pomanjkanju in trpljenju. Edini zaslužek so mu bile privatne ure, sam pa je nadaljeval študije pri izvrstnem pedagogu Josipu Prokšu. V Prokševem zavodu se je seznanil s svojo poznejšo prvo ženo Katarino Kolařovo. Ravnatelj konservatorija Kittl ga je priporočil za glasbenega učitelja grofu Thunu in tako si je gmotno nekoliko opomogel. Po štirih letih učiteljevanja se je napotil po svetu kot klavirski virtuoz. Turneja se gmotno ni obnesla in v stiski se je obrnil do slavnega pianista Franca Liszta, ki sta si bila odtlej dobra prijatelja. V jeseni leta 1849. je Smetana dobil koncesijo za otvoritev svoje šole in kmalu nato se je poročil. Zavod je sijajno uspeval in Smetana je par let delal in živel v neskaljeni sreči. Leta 1856. ponudi Smetani slavni pianist Aleks Dreyschock mesto direktorja Filharmonične družbe v Goeteborgu na Švedskem. Smetana je sprejel ponudbo. V Goeteborgu je deloval več let in je bil radi svojega znnaja in umetniške kvalifikacije splošno priljubljen. Na Švedskem mu je zbolela žena, zato se je hotel vrniti v domovino. Spotoma pa mu je žena v Dresdenu umrla in v domovino je pripeljal samo še njene zemske ostanke. Doma je ostal le kratek čas. Leta 1860. se je Smetana vdru gič poročil. S svojo drugo ženo Barbaro Ferdinandi se je vrnil v

Goeteborg, kjer je deloval še tri leta. Na ženino prigovarjanje se je spet vrnil v domovino. V Pragi je zopet odprl šolo, poleg tega pa je vodil pevsko društvo »Hlahol« in deloval v »Umetniški besedi«. Postal je glasbeni poročevalec »Narodnih listov«, ustanovil je operno dramatično šolo in se aktivno in vsestransko udeleževal v glasbenem življenju svoje domovine. V Pragi je začel komponirati svojo prvo opero »Branibori na Češkem«. V jeseni 1874. leta je popolnoma oglušil. Zdravje mu je pričelo pešati.

Njegove zadnje dneve opisuje Rychnovski v Smetanovi biografiji s temile besedami:

... V noči med 19. in 20. oktobrom 1874. je Smetana oglušil še na levem ušesu. Od tega časa je bil mojster popolnoma gluha in v gledališču za njega ni bilo več opravka. Šel je. Gledališki konzorcij je 31. oktobra imenoval za ravnatelja energičnega in rutiniranega Mayerja, ki pa ni bil preveč obtežen z umetniškimi ideali.

Izguba sluha je imela za Smetanovo umetniško ustvarjanje velike posledice. Prost vseh mizerij gledališkega obrata, se je Smetana posvetil popolnoma inštrumentalni glasbi. V tej se je lahko ves izživljal in ni mu bilo treba ozirov na okus občinstva. V teku naslednjih let je nastal simfonični ciklus v šestih delih »Ma Vlast«, ki jo je posvetil mestu Pragi. 18. novembra 1874. je Smetana dovršil »Vyšehrad«, 8. decembra »Vltavo«, 20. februarja 1875. »Šárko«, 18. oktobra 1875. »Iz čeških logov in gajev«, 13. decembra 1878. »Tabor« in 9. marca 1879. »Blánik«.

V juliju 1875. se je Smetana preselil v Jabkenico k svojemu tastu Josipu Schwarzu. Ni šel rad, toda zaradi premajhnih dohodkov je zašel v materialne stiske, poleg tega pa so mu zdravniki nasvetovali popolen mir. Smetana ni opustil nobenega sredstva, da bi ozdravil. Živel je tedne in tedne v zastrti, temni sobi, z debelimi preprogami na tleh, da bi ne prišel do njega niti najmanjši ropot in glas. Zdravniki so mu prepovedali čitanje in pisanje, pozneje pa so mu svetovali, naj obiše specialiste v inozemstvu. Da bi mu preskrbeli sredstva za potovanje v inozemstvo, je njegova učenka grofica Kaunitzeva priredila v svojem salonu koncert, na katerem so sodelovali sami aristokrati, nekdanji Smetanovi učenci. Skladatelj pa je 4. aprila tudi sam priredil koncert, na katerem sta bili prvič izvajani pesnitvi »Vy-

šehrad« in »Vltava«. Globoko ganljiv je način, kako je Smetana umetniško raztolmačil svojo težko nesrečo, iz katere ni bilo več rešitve: uglasbil je godalni kvartet »Iz mojega življenja«, ki ga je dovršil 29. decembra 1876. Udruženje za komorno glasbo mu ga je vrnilo »vsled dvoumljivega sloga in vsled nepremagljivih tehničnih težkoč«. Prvič je bil izveden šele 1879. Njegov drugi kvartet v d-molu je izšel šest let pozneje, ko je Smetanova bolezen že močno napredovala in se je njegov duh pričel mračiti.

*

V tem času je bila premiera *Smetanove opere »Poljub«*. Prvotno se je skladatelj nameraval posvetiti glasbenodramatski tvorbi, šele po ozdravljenju, ko pa je sprevidel, da bo to trajalo precej časa, če je sploh še upanje na ozdravljenje, je začel delati na snovi »Sebastjan in Viola«, ki mu jo je priredila za libreto Eliška Krasnohorska. Toda že med skiciranjem se je pokazalo, da besedilo še ni dozorelo. Smetana se je lotil druge snovi, ki mu jo je po noveli Karoline Světlove priredila v operni libreto zopet Eliška Krasnohorska. Bila je opera »Poljub«. Smetana je pričel z njeno uglasbitvijo v februarju, partituro pa je dovršil že v juliju 1876. Krstna uprizoritev »Poljuba« dne 7. novembra 1876. je bil spomina vreden dan. V gledališču so bili med poslušalci večinoma le Mladočehi. Za dirigentskim pultom ni stal kakor običajno pri njegovih premierah skladatelj, temveč prvi operni kapelnik Adolf Čeh. Smetanovi prijatelji so prišli k premieri v velikih skrbah. Kdo bi pač mogel vedeti, ali je gluhi Smetana še sposoben ustvarjati resnično glasbo, takšno, ki gre v ušesa in ki je logično zgrajena. Toda že po začetnih taktih je bilo vsakomur jasno, da skladatelja nesreča ni uničila, njegovo notranje uho, njegov duh in njegovo srce so ostali zdravi. Uspeh opere je bil probojen. Občinstvo je navdušeno klicalo skladatelja, ki se je naposled prikazal na odru. Resno se je priklanjal in gledal vence, ki so mu jih poklanjali študenti, a navdušenja in veselja občinstva ni slišal. 14. novembra je gledališče priredilo skladatelju benefično predstavo. Z galerije so metali letake v parter; na njih je bila poklonitvena pesem Jaroslava Vrhlickega; na oder so prišla odposlanstva z venci, za odrom pa so skladatelju izročili častno darilo. »Resnično, veliko odplačilo za moje prizadevanje«, je Smetana zabeležil v svoj dnevnik.

Zadnje skladateljeve dneve je opisal njegov zdravnik dr. Vaclav Walter takole:

»Na naslonjaču se je zibal klepetav starček. Smetanova bolezen se je že dolgo vlekla, začela pa se je z izgubo sluha. V boleznih je bil zelo nemiren, zavest mu je bila motna. Čeprav se sam ni mogel več vzdrževati, ni privoščil najmanjšega miru ne sebi in ne okolici — bil je stalno v ekspanzivnih afektih. Prigovarjati mu ni bilo mogoče, ker ni ničesar slišal. Na srečo ni bil močan, da ga ni bilo težko premagati. Hrano je odklanjal, hraniti so ga morali s silo. Smetanovo govorjenje, ki je bilo že takoj v začetku paralično zmedeno, se je pozneje poslabšalo do nerazumljivosti. Znancev, ki so ga obiskovali, ni več poznal, tudi svetlih trenutkov ni imel več, sama nezavest in halucinacije. Upanja ni bilo več, da bi ozdravil ali da bi se njegovo bedno stanje vsaj izboljšalo. Telesno je postal kost in koža — posebljen razkroj. Polagoma je ugašal. Z desnico je taktiral, godrnjal in se trudil posnemati glasbene instrumente; nenadoma je bruhnil z nenavadno močjo iz sebe glas, kakor bi močno udaril na turški boben: bum! Včasih se je smejal z lomljenim, stokanju podobnim smehom, ki je običajen pri paraliziranih. 12. maja 1884. smo že v zgodnjih urah pričakovali, da ga smrt odreši. Srebrni sijaj je izginil iz njegovih oči, nemir se je spremenil v otopelost, roke so mu na lahko drhtele. Smetanova glava z ostrimi potezami je porumenela in se je dvigala iz blazine, kakor na starem lesorezu glava mučenika. Spodnja čeljust je vpadla, usta na pol odprta, dih je postal vedno krajši. Ob pol peti uri popoldne je izdihnil.«

Vsebina

I. dejanje:

Godi se v sobi pri Palouckovih. Lukeš je že davno prej ljubil Vendulko, Palouckovo hčerko, vendar se je na željo svojih staršev oženil z drugo, čeprav je ni ljubil. Ta žena mu je kmalu umrla in sedaj prihaja mladi vdovec snubit svojo nekdanjo izvoljenko. Oče Paloucki dvomi, da bi Lukeš in Vendulka mogla biti srečna in s tem užali Lukeša. Mlada zaljubljenca pa sta se že dogovorila in sporazumela, tako da tudi oče Paloucki začne verjeti v njuno bodočo srečo.

Vendar pride medtem med mladima do majhnega spora. Lukeš hoče v znak zaroke od Vendulke poljub, toda ona se brani. Ko gostje odidejo in ostaneta zaročenca sama, se pobotata, posebno še, ker se začne Vendulka brigati za Lukešovega otroka. Okoli zibelke natrese peska ter mu pove in razloži, da je to pot, po kateri prihaja ponoči pokojna mamica gledat svoje dete. Poljuba pa ne mara pred poroko zato, da ne bi z njim užalila rajnke. To Lukeša znova ujezi, da začne v razburjenju razbijati posodo. V jezi zbeži od doma in se zateče v gostilno. Vsa obupana ostane Vendulka sama z Lukeševim otrokom; zapoje mu uspavanko in tudi sama zaspi. Prebudi jo Lukeš, ko se vrne z godbo in dekletki iz gostilne. Vpričo Vendulke poljubi iz maščevanja eno teh deklet. Vendulka užaljena zbeži k svoji stari teti Martinki in se ji ponudi v pomoč pri tihotapskem delu.

II. dejanje:

Ponoči v gozdu. Tihotapci z Matošem na čelu se plazijo skozi gozd in nosijo razno blago. Lukeš, ki je izvedel, da je šla Vendulka s svojo teto Martinko pomagat tihotapcem, pride v gozd iskat svojo pobežlo zaročenko. Matoš je slišal razgovor med Lukešem in njegovim svakom Tomešem in sklene, da mu bo pomagal. V gozdu sreča Martinko in ko spozna, da je njena spremljevalka in pomočnica Vendulka, hiti povedat Lukešu, kje jo lahko najde. Medtem pride stražnik in ju preseneti. Preišče košare, če morda ni v njih tihotapljeno blago, ko pa ničesar ne najde, odide. Martinka prigovarja Vendulki naj se pobota z Lukešem, toda ona se brani in noče o stvari ničesar slišati.

Spremema.

Pred kočjo stare tetke Martinke. Navsezgodaj priteče Polouckova služkinja Barča in sporoči Vendulki, da bi se Lukeš rad z njo pomiril. Pred kočjo se zberejo sosedje in stari Paloucky. Lukeš ga prosi za odpuščanje. Vendulka se pravkar vrne s svojega nočnega pohoda, objame Lukeša in ga hoče poljubiti. Sedaj se pa Lukeš brani poljuba in za trenutek je videti, da se bo vsa komedija začela znova, po Lukešovi krivdi. Končno se le premisli, trma se umakne resnični ljubezni in Lukeš vroče poljubi svojo Vendulko.

Iz Smetanovih pisem

»Veseljje imam za opero »Viola«, moja bodoča delavnost mora biti dramatska, zvezana z besedilom. Absolutna glasba je zame nemogoča v vseh vrstah; v navdušenju za melodične lepote zgubim zvezo, besedilo pa me vedno zopet usmeri.«

(L. 1874. prijatelju Srbu)

*

»Sprememb v tekstu, ki bi lahko uničile deklamacijo v glasbi, ne trpim, pa čeprav bi tekst nikomur ne ugajal. Sicer pa je prevod napravil Špindler in on že zna pisati češki? Če moja glaba ne moti, lahko v božjem imenu podložite druge besede, drugega nič.«

(Kapelniku A. Čehu o priliki študija »Libuše«)

*

»Veseli me, da ste zadovoljni z mojo »Tajnostjo«. Pri takšnem delu ima češki skladatelj res nadvse težko nalogo, ker mora ostati zvest svojemu prepričanju, obenem pa mora zadovoljiti občinstvo. Želja po melodiji pomeni pri večini občinstva to, da lahko vse speve ponovi brez napore, kakor hitro jih v gledališču sliši vsaj enkrat. Če tega ne more, potem mu opera že ne ugaja več in obsodi delo in skladatelja, ki nima drugega gledališča in drugega občinstva, na katerega bi se skliceval. Kateri skladatelj bi ostal ravnodušen nasproti usodi svojega dela, ki stane toliko truda? In jaz sem spoznal, kako malo izobrazena je naša publika kljub glasbenim zavodom, koncertom, operami in gledališkem, ki jih mesto, kakršno je Praga, nudi v velikem številu. Ker mi je na tem, da bi se vsa moja dela obdržala v repertoarju in da bi se češki slog utrdil tudi pri drugih skladateljih, ki so še malo delali v narodnem slogu, moram pri skladanju zatajevati svoja poželenja, moram takorekoč zatajevati samega sebe in pisati v nekem dualizmu, ki mi je prav za prav zoprno.«

(Kritiku Hostinskemu)

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Matija Bravničar. Za upravo: Karel Mahkota.

*Ali ste že pokusili bonbone,
čokolado in kekse od tvrdke*

Bon-Bon

Če še niste, oglasite se na

Miklošičevi c. 30, Tel. 44-42
in ostali boste naš stalni odjemalec.

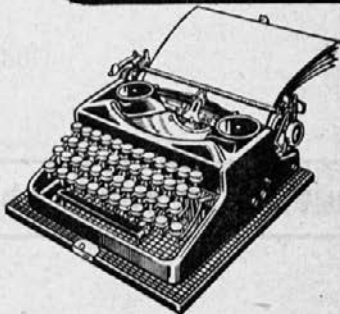
The Rex Co.

Ljubljana

Gradisce št. 10

Telefon št. 22-68

Erika
NAUMANN

POLJUB

komična opera v dveh dejanjih (3 slikah) napisala Janáček, hlohorska, prevedla V. Hreščakova, uglasbil B. Smetana.

Dirigent: D. Žebre.

Režiser: D. Zupan.

Oče Paloucky	F. Lupša
Vendulka, njegova hči	V. Heybalova
Lukaš, mlad vdovec	S. Banovec
Tomeš, njegov svak	V. Janko
Martinka, Vendulkinina	Ń. Španova
Matouš, star tihotapec	D. Zupan
Barča, dekla pri Palouckem	I. Ribičeva
Financar	B. Sancin

Sosedje, deklice; tihotapci.

Godi se v Krkonoših: I. dejanje v izbi Palouckem, II. dejanje v gozdu ob meji in v koči Martinke.

Dekoracije: V. Skružny.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Začetak ob 20.

Konec po 22.

*Z najlepšimi modeli
in najboljšim delom*

se priporoča

DAMSKA KONFEKCIJA

A. PAULIN

LJUBLJANA

Šelenburgova ulica št. 1

**Knjigarna
Kleinmayr & Bamberg**

najstarejša v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih

*

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 16